

OD VRIMENA DO VRIMENA U GRADIŠĆU

Nóra i Niko putuju kroz prostor i vrime

Katharina Tiwald | Angela Kröpfl | Wolfgang Millendorfer

OTISAK

Prva naklada 2019
© Obrazovna direkcija za Gradišće
Kernausteg 3, 7000 Željezno
e-mail: office@bildung-bgld.gv.at

Izdavač:	Verein Schule und Kultur
Autorski tim:	Wolfgang Millendorfer und Katharina Tiwald
Ilustracije:	Angela Kröpfl
Koncepcija:	Birgit Stiassny-Gutsch
Redakcijski tim:	Herbert Brettl, Michael Hess, Lívia Pathy, Jakob Perschy, Josef Schmidt, Karin Vukman-Artner
Testirali čitanje:	SchülerInnen der Volksschule Großhöflein und Elias Scheibstock
Lektorat:	Michaela Wohlfart
LMS.at:	Elvira Mihalits-Hanbauer
skooly.at:	Georg Ratz
Prijevod na hrvatski jezik:	Ivan Rotter
Prijevod na romski jezik:	Josef Schmidt
Prijevod na madjarski jezik:	Lívia Pathy, Géza Őzec
Otisak:	Wograndl Druck GmbH, Mattersburg

Sva prava pridržana, uključujući pravo reprodukcije i distribucije, javnoga predavanja, emitiranja na radiju i televiziji, prevodjenja, snimanja i pravo bilo ke digitalne upotrebe – i pojedinih dijelov.

= Bildungsdirektion
Burgenland |

SADRŽAJ

Predgovor	4
1 – U Zemaljskom muzeju	7
2 – Kod Rimljanov	9
3 – Vitez grada Solunka	11
4 – Štart u novi život	13
5 – Jilo uz oganj	15
6 – U vrtu Jožefa Haydna	17
7 – A sada Austrijanci	19
8 – Zemaljska himna	21
9 – Iz Gradišća u Ameriku	23
10 – Ruska čokolada	25
11 – Biti slobodan bez granic	27
12 – Termalni kupel za dicu	29
13 – Opet ovde!	31
Intervjui s Katarinom	32
Intervjui s Wolfgangom	33
Intervju s Angelom	34

PREDGOVOR

ZEMALJSKI POGLAVAR HANS PETER DOSKOZIL

Zašto dite triba nešto znati o povijesti Gradišća?

© Manfred Weis

Na našu povijest utiče to kako su živili naši starji i staristarji. Kako je izgledao njihov život ončas i kako su nastale naše tradicije?

Ako se u povijesti ide još dalje najzad, doznaje se mnogo zanimljivoga: na primjer o prvi ljudi, ki su se kod nas naselili, o vrimenu Rimljana ili o dvorci i kaštelima u zemlji.

Znanje je uvijek dobro. Jer ako se nešto zna, onda se more i nešto povidati. Onda se i razumi zašto je Gradišće danas takovo kakovo je.

ZEMALJSKA SAVJETNICA DANIELA WINKLER

Kako se more nešto doznnati o povijesti?

© Manfred Weis

Najveć sam doznala o povijesti u školi. Jako sam se zanimala za to, ča se je dogodilo dugo pred svojim rođenjem. Zanimljivo je znati, kako su ljudi prije živili i ki dogodjaji su donesli velike promjene. Najzanimljivije su bile priče, ke su mi povidali moji staristarji iz svojega ditinstva.

Dandanas se pomoću interneta najbrže i najlakše dojde do informacija. Uzbudljivije je ali, informirati se o povijesti onde, kade se zaista more nešto viditi. U Zemaljskom muzeju u Željeznu su, na primjer, izloženi mnogi eksponati iz ranijih vrimen. Ali u Gradišću je još mnogo drugih zanimljivih mjest, ka nam moru povidati mnoge zanimljivosti iz prošlosti. Željim vam puno zabave i zanimljivih pričov na vaši putovanji kroz vrime.

PREDGOVOR

DIREKTOR OBRAZOVNE DIREKCIJE HEINZ JOSEF ZITZ

Ča je uzbudljivo na povijesti?

Povijest me je zanimala jur kot dite. Uvijek mi je bilo zanimljivo, viditi odakle dolazu ruševine, dvorci i kašteli. Gdje je je izgradio? Kako su ljudi ončas živili? Kako je bilo ončas biti dite? Otkada postoju neki izumi – i ča imamo danas od toga?

Bilo mi je i uzbudljivo, kako su se ljudi svadili i kako su uspili opet sklopiti mir.

Ako se zna, odakle ki dolazi i kako se život more oblikovati na veselo, miran i dobar način, onda se moru najti puti za sebe i za druge.

ČITATELJ ČITATELJICA

Ča iz skupne povijesti s ditetom ili njegovom familijom,
komu nešto čitate, željite rado povidati ditetu?

c privat

2019

ŽELJEZNO

U ZEMALJSKOM MUZEJU

„Dragi školarci i drage školarice! Na desnoj strani sada morete viditi jednu od znamenitosti Gradišća, dvorac Esterházy, ne morete ga propustiti”, zvuči glas učiteljice iz zvučnikov autobusa. Odmah je vožnja pri kraju, jer oko nugla je jur cilj razredne ekskurzije: Zemaljski muzej. „Prosim vas, nekate rivati i ostanite svi skupa”, veli učiteljica kroz mikrofon, „vi sigurno ne kanite zabludit i izgubiti se u povijesti...” Svi se smiju, i Niko i Nóra, ki su posebno znatiželjni i zato su se jur jednoč skoro izgubili. I zaista: ne traje dugo, oni se odvrnu i čim drugim bavu. U muzeju učiteljica objašnjava šarenim mozaik iz rimske dobe, kad se oko nugla čuje tiho škripanje. Niko laktom sune Nórui u bok i šapće: „Gdo su ti dva tipi?” Nóra se okrene i zagleda neobično zavezana nogu i leprhajući ukrajak platna kako skrsne iza teških ulaznih vrat. Nema sumnje, oni moraju dozнати ča je to!

Dosta diboko odzdol leži istina. U sredini hodnika strču škale iz črne škulje u tlu. Dvi dičje glave rudimi vlasti uprav kanu zaroniti.

„Stanite! Gdo ste vi?”, viče Nóra. „Date pacem! Non hinc sumus!”, sikću dvoja strana dica. „Dva Kinezi plaznu po škala doli? Odmah za njimi!” završne Niko. „Kinezi? Tipično. Jesi li spavao u podučavanju? To su sigurno Rimljani!”

Zemaljski muzej kaže s mnoštvom predmetov i otkrićev kako se je Gradišće u tijeku vrimena razvilo u onu zemlju, ka je danas: od prapovijesti do prošloga stoljeća, u kom su dva veliki boji prominili ne samo granice Austrije, nego i njegovo društvo; od vrimena knezova do sadašnjega položaja Gradišća „u srcu Europe”.

Muzej omogućuje društvu očuvati dugovanja. I dobro je zapamtiti sve to. Iako ponekad ne izgleda tako – iz prošlosti se more puno naučiti... kot naši dva prijatelji, Niko i Nóra, ki se sada otpravu na put i nikada ga nećedu zaboraviti – jer su tajanstvene škale zaistinu vrimenski stroj!

400 p. Kr.

BRUCKNEUDORF

KRÖPL'18

KOD RIMLJANOV

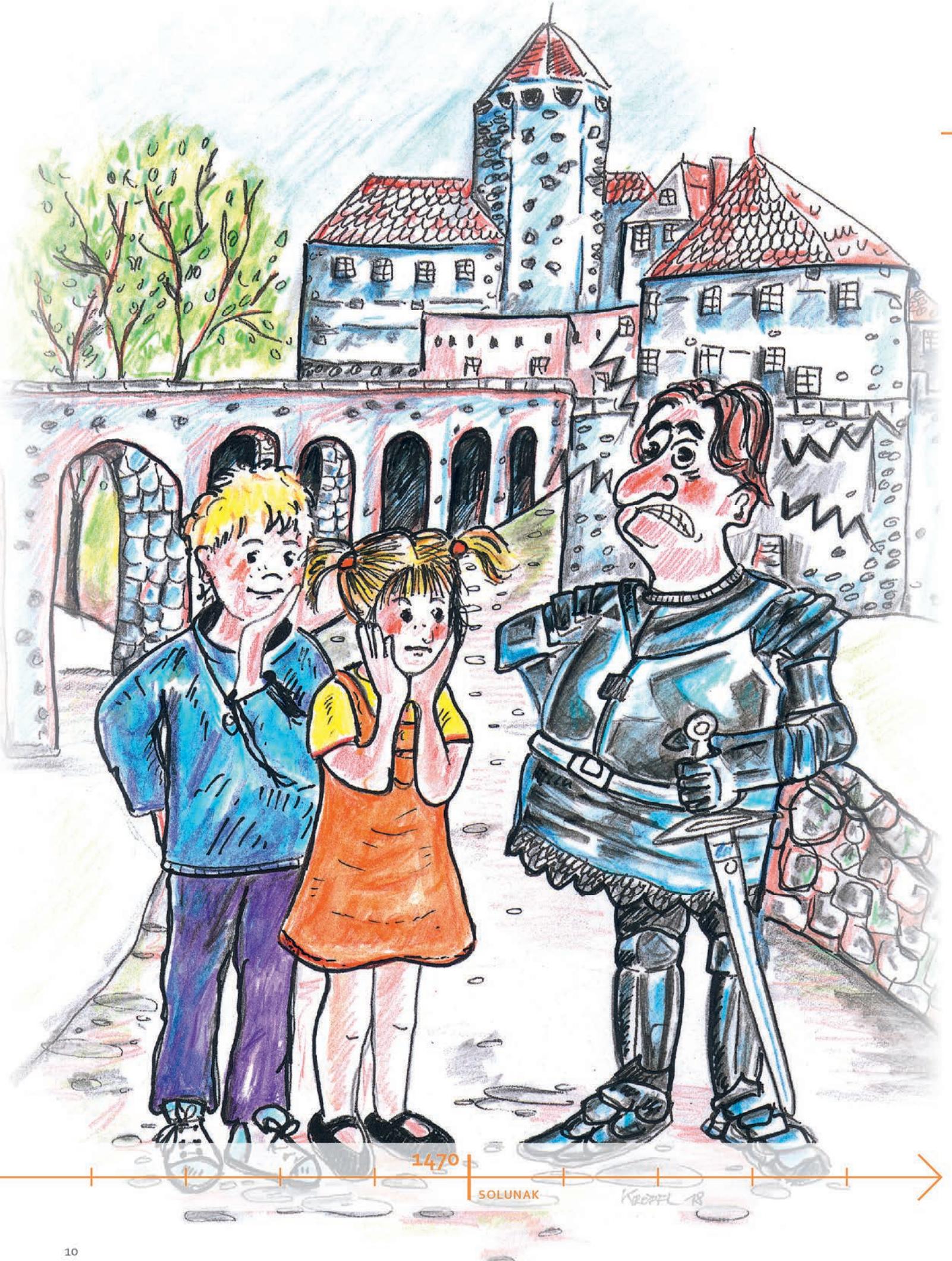
Na bravo! Sada ste naletili na nas, a mi ne znamo ča je s timi škalami”, veli rimska divičica – i prestrašeno drži ruku pred usti. „Kakovi zvuki su to?” uznemireno pita rimski dičak. „To je nimški”, veli Nóra i sjede se čisto zbludjena na zid pred impozantnom kućom od neožbukanoga kamena. „Probali smo, kamo ćemo stignuti, kad se spustimo po škala”, veli rudi dičak pokazujući na ručice škalov, ke su strčile iz škulje u vrtu. „Samo reci, da je ovo vrimenski stroj?”, čudi se Niko. „Zaistinu pravi? Čim se more putovati kroz vrime?”

Nimo drži divičica neku posudu u višinu. Ima tri bikove glave na rubu. „To smo našli u prošlosti”, dahne ona, „to znači...”

„Ča vi ovde djelate?” Ups. Dolazi čudan tip oko nugla. Pravi Rimljan! Prestrašena divičica skoro spusti lipu posudu iz ruk. Ali još za vrime Niko ulovi posudu na bikovi rogi. „Simo s vrčem!” – „Ne znam!” pošušlja Niko, „more li nam on uopće nešto učiniti. Zapravo je mrtav...! – „Vrč simo!”, više Rimljan i zame ga u ruku. Korak po korak idu dica ponajzad. Onda Nóra čuti škale. „Niko! Pusti to dugovanje! Ovo!”

U blizini Bruckneudorfa se još i danas moru viditi ostatki rimskoga imanja. Moguće je, da su onde uvgajali žito za vojake u Carnuntumu. Carnuntum je bio vrlo blizu i je imao oko 50.000 stanovnikov. Već nego Željezno danas. Ali puno manje nego Beč danas! Carnuntum je bio nešto kot glavni grad. No u velikom Rimskom Carstvu nije bilo saveznih zemalj, nego bile su provincije. Provinciji Panoniji pripadalo je područje današnjega Gradišća, ali i mnoga druga područja, na primjer, veliki dijeli današnjih zemalj Madjarske, Hrvatske i Slovenije. Vidite sami: granice se minjaju. Nijedna zemlja nije uvijek bila ta zemlja, ka je danas.

Posuda s bikovom glavom nije izum! Pronajdena je u grobnom humku u blizini Belcrikve, prilično starom grobnom humku, tako starom, da je i za rimsku dicu posuda jur došla iz daleke prošlosti. I tako stara, da grobi sami izgledaju samo kot humki.

VITEZ GRADA SOLUNKA

„Jao!“ Niko je pao iz škalov: „Na r...“ – „Stop! To se zove zadnjica, moja najmilija“, veli Nóra smijući se.

„Sakrafiks!“ čuju pritom. „Takov kucinji drek! Smrdljivo kačje leglo! Čemerni gauženjak!“ „No, no...“, mrmlja Niko, „Ča je s njim?“

Na rubu puta sidi visok, mišićav muž s kusićem papira i olovkom u ruki i psuje i psuje. Nóra se skašlja, skupazame svu svoju hrabrost i pita ča mu se je dogodilo, da mora tako strašno psovati. – „Ča mi se je dogodilo? Cesar mi se je dogodio! Ja, Andreas Baumkircher, dvorski vladar Solunka, bacim se u bitku za njega. Ja organiziram ratnike za njega. Ja branim njegove grade. I ča on djela? Da bi ga hrdja požerala! Ne kani mi platiti svoj dug!“ „Ki dug?“, pita Nóra.

„Pa, stroške za ratnike!“ I ja moram gledati kako ču dalje dojti! Da iz Solunka ča nastane! Ja ne morem samo ishasnovati seljake, ki meni pripadaju!“

„Zaista. Tamo odzad je dvorac Solunak,“ mrmlja Niko i se pritom okrene Nóri i ju pehne: „Reci, nije li to Mirovni dvorac?“ Nóra, ka s prekriženimi rukami stoji pred mužem, zlovoljno klima. Zaista joj ov vitez nije bio svejedno. „A ča ovde pišeš? Popis prostih psovkov?“ pita Niko. „Pišem cesaru, da mi hitno mora platiti novac, drugačije gori. Pišem svadjalačko pismo.“

„Ne znam je li je to dobra ideja, svaditi se s cesarom“, misli Nóra skeptično. „Meni svejedno!“ kriči vitez Baumkircher, „kanim imati svoje pineze!“ „Hajde, idemo opet“, veli Nóra i uzdahne, „svenek ide za pineze. Dosadno. Tök uncsi! Mislim, da će još durati do 2000. ljeta, dokle Solunak postane pravi dvorac mira.“

Andreas Baumkircher je zaistinu organizirao plaćene vojake za habsburškoga cesara Fridrika III. Takovi borci, ki se boru za pinez, nazivaju se „profesionalni vojaki“ do danas. Bio je to drag posao, a cesar je imao duga kod Baumkirchera, iako mu je još i dao kontrolu nad dvorcem Solunak. Svadja s pismom za Andreesa Baumkirchera nije završila dobro. Cesar ga je pozvao u Grac na pregovore i obećao, da mu se ništa neće dogoditi. Ali Baumkircher je svadju s pismom platio svojim životom.

Danas se u dvoru Solunak more viditi velika izložba o miru. Školski razredi moru pohadjati posebne radionice o miru i rješavanju sukoba. Onde je još i institut, u kom muži i žene istražuju ove teme. Mir nikada nije dosadan, nego se uvijek mora ponovo prakticirati. To sigurno znate iz vlaščega iskustva!

1577

STINJAKI

KRÖPFL'18

ŠTART U NOVI ŽIVOT

„Još jedan poljni put?“ pita Niko. „Nije poljni put“, smije se Nóra, „tako su prije izgledale sve ceste.“

„Misliš li da je još uvijek prije?“ pita Niko.

„Sasvim sigurno“, veli Nóra i kaže na dio puta, po kom im se približava cijeli red konjskih kol. „Skoknite gor!“, više jedan od kočijašev i pita: „Je li se vi ovde putite?“

„Mi smo u Gradišću – mislim“, odgovori Nóra, a onda pošušlja Niki: „.... ali u krivo vrime.“

„Gradišće?“ čudi se kočijaš, „zapravo smo kanili u zapadnu Ugarsku. Kade je to Gradišće?“

„No, ovde!“, uzbudjeno veli Nóra i sune Niku: „Mama nam je to povidala, spomeneš se? Nekada je ovo bio dio Ugarske...“

„No, svejedno,“ veselo veli kočijaš, „drago nam je, da smo ovde. Grof Batthyány nas je naselio.“

„Naselio? Odakle vas je naselio?“, pita Niko i mora misliti na škale.

„Iz juga. Ako smo točni iz Steničnjaka, onde se govori hrvatski. Onde nije bilo za živiti. Stalni boji, jako pogibelno. A sada ovde, rečeno nam je, moremo započeti novi život...“

Niko i Nóra dugo ostanu siditi na lJuljajućoj kočiji i se čudu. Sela, kroz ka se vozlu, maljucka su, kuće imaju slamne krove. Neke ne izgledaju tako, da bi se moglo u njih živiti. „Malo tugujem za domovinom kad vidim, kako je ovde sve propalo“, zdihava muž na sidalu kočije.

Dici ga je milo. „Ako svaki pomore i si pljune u ruke, onda će ovde sigurno biti isto tako lipo kako je bilo prije doma – pred bojem!“, veli on onda ipak.

Niko i Nóra još i pomažu sklasti kola i odnesu nekoliko dugovanj njihovoga vozača u neku praznu kuću. On ima samo nekoliko loncev, vrčev i pladnjev, malo prateži, to je sve. Med kućami se dica potipaju i igraju se s kamenjem. Niko i Nóra se neko vrime igraju s njimi. „Dosadno“, šušlja joj Niko. „Ti si samo dosadan, kvariš igru!“, zdivlje ona. „Onde odzad su ali nagnute škale“, šapće Niko i povuče Nóru za rukav. „Morali bi opet dalje...“ Nóra se slaže, iako bi ona najradje bila još ostala. „Sve najbolje!“ vikne ona glasno. Ona to zna od svoje susjede u školi. Ostala dica se i dalje kanu shranjačicati. Ako Niko i Nóra ne skrsnu brzo, ostali ćeđu za njimi plazniti! Nek brzo dalje!

Onde, kade je danas Gradišće i nekad bio zapad Ugarske, prije otprilike petsto ljet bila su neka sela skoro izumrla, bilo je bolesti i siromaštva. Razlog tomu je bio, da kopanje željeza nije tako dobro funkcioniralo kot prije. Još i ako si danas teško moremo predstaviti: u Gradišću smo nekad imali rudokope!

Vlastelini, na primjer obitelj Batthyány i obitelj Erdödy, posjedovali su ne samo ta sela, nego i sela u Hrvatskoj. Onde je život bio pogibeljan za stanovnike, jer ončas su turski vladari željili proširiti svoje carstvo, Tursku, pak su poslali svoje vojake u domovinu Hrvatov, da bi ratovali i osvojili zemlju: konačno su osmanske, turske vojske dvakrat došle još i do Beča!

Iz Hrvatske su feudalci naselili obitelji, da se oživi prostor zapadne Ugarske. Oni su to učinili i zbog toga, jer se more bolje osigurati zemlja od stranih vojakov, ako na njih ponovo živi već ljudi.

Do danas se ništa nije prominilo u mirnom suživotu ljudi, naprotiv: različite narodne grupe – Hrvati, Ugri i Romi – u desetljeću su se još više približile i zajedno su ta raznolikost Gradišća.

JILO UZ OGANJ

„Hej! Ovo je dvorac, ki mi je nepoznat!”, vikne Niko, kad se je spustio sa škalov. One su nagnute na driveni karavan, jedan od nekoliko, a ovde su i šatori. U sredini gori logorski oganj. „No, čini se, da nije krajina poznata”, veli Nóra, „mislim, da je ovo Rohunac – bili smo ovde prošlo ljetno. Znaš li još? Razgledali smo i ruševinu...” „Izgleda... izgleda kot nova,” mrmlja Nóra i riblje si oči. „No, dica, odakle ste se dokobacali simo?” uzvikne neka žena i smije se. „Ne iz Rohunca!”, brzo viče Niko, tako da ne mora kričati „Iz budućnosti!”. Žena im pokazuje, da bi se tribali približiti i veli: „Ali u Rohuncu trenutno nije tako čemerno. Grof Batthyány napisao je mojemu mužu propusnicu. I Židovi sada smu ovde živiti.”

„Ča je to, propusnica?” pita Niko. „To je pismo, u kom stoji, da nigdo ne smi Rome odavle proganjati”, veli žena. „Nijedan sudac, nijedan načelnik i nijedan drugi. Ne morete si predstaviti ča smo jur doživili. Ali sada smo dosta govorili o tom. Jeste li gladni? Uprav sam napravila boboskere ganci!” Žena ju ščipne u obraz i veli, da su oni dva pretanki.

„Bobo-ča?”, mrmlja Niko, kad sidi s Nórrom kod ognja. Kad im žena nudi njihove drivene zdjele, mora se on nasmijati. – „A tako, to su fržonovi žganci. Odlično, moje najdraže jilo!” Po tretoj zdjeli ga Nóra mora nujno povući od ognja. Gdo zna ča se more dogoditi kad zaspu s punim trbuhom i negdo im odstrani škale? „Hajde, Niko, moramo pojti dalje!” Niko se zahvali barem sedam puti. Kad splazni na škale, Nóra ga mora malo porinuti.

Otprikljike 700 ljet živu Romi na području Austrije. Čudakrat su nje gledali kot „strance” i proganjali iz gradova i sel, a kad su onda živili u šatorima, ni to ljudem ondašnjega vrimena nije bilo pravo. Neki feudalci – samo mali broj – pisali su posebna pisma, ka su Romom omogućavala ostati na određeni područji, da bi onde mogli živiti sigurno. Romi su im za to pravo ali morali puno platiti.

Neki ljudi mislu, da Romi i danas još putuju i da nimaju stalno prebivališće. To nije istina. Jur 200 ljet Romi u Austriji živu u seli i gradi.

1795

ŽELJEZNO

U VRTU JOŽEFA HAYDNA

Ovput si Nóra i Niko umamljeno riblju oči kad su dolidošli od škalov. „Mislim, da je ovo bio još jedan veliki skok u vrimenu”, mrmlja Nóra. Niko gleda oko sebe. Oni su se spustili u vrt, u čarobni vrt, mali i vrlo ugodan, u nuglu stoji kućica. „Gledaj”, veli Niko, tapkajući Nórú po ramenu. Blizu vrtne kućice sidi vesela runda pri svicí. „Zdravo dica!”, više dobro raspoložen muž s pletenom kosom, „Jeste li gladni? Jeste li žajni? Onda se sjedite k nam!” „Prvo štentaju, onda se Nóra i Niko približu k stolu, ki je prepun ukusne hrane i velike količine nečistoga posudja. „Odakle ste, ovako kasno navečer?” pita muž s okruglim obrazom. Pritom se malo porukne na klupi, da načinji mjesta za nje dva. „Mi... hm... došli smo putem tih škalov”, jeca Niko i najednoč se svi za stolom počnu smijati. Niko i Nóra se isto smiju s njimi i gladni počnu južinati.

„Jožefe, zajači si s nami!”, više jedan iz veseloga kruga i započne jačku: „Jutro rano se ja stanem...” Pokidob Jožef s tom pletenom kosom očigledno ne govori jezik, ki je i za Nórú i Niku strani, samo se smije i boža rukami. I samo Nóra opazi, kad se on kratko okrene na stran, potegne malu knjigu iz žepa van i brzo napravi bilješke.

Ta veselo čovik, ki je pozvao na svečevanje u svoj vrt, more biti samo jedan: skladatelj Jožef Haydn.

Iako je rođen u Dolnjoj Austriji, mnogo ljet je djelao u Željeznu kod knezov Esterházy. Bilo je to otprilike to vrime, kada je Marija Terezija bila nadvojvotkinja Austrije i mimo toga je bila ona ta, ka je upeljala obavezno školstvo za svu dicu stariju od šest ljet.

No vratimo se Jožefu Haydnu: kot i njegov kolega, Franz Liszt iz Gradišča, on se do danas gleda glazbenim genijem. Ali nije genijev, ki imaju samo svoje ideje. Neke od njegovih idejov je Haydn našao u svakodnevnom životu. Njegova poznata „Cesarska himna” – poznamo nje melodiju, jer nju koristi i nimška nacionalna himna – zvuči kot stara hrvatska narodna jačka. Kako je poznato, Jožef Haydn je uživao vrime s prijateljji u društvu i morebit je pritom čuo i tu hrvatsku jačku. Samo usput rečeno: Haydnova vrtna kuća još uvijek stoji u Željeznu!

Reichspost.

Unabhängiges Tagblatt für das christliche Volk

Nr. 235

Wien, Sonntag, den 28. August 1921

Das Burgenland bei Oesterreich!

Wenn diese Blätter in die Hände der Leser kommen, werden die alten Grenzen, die Oesterreich von Ungarn schieben, gefallen sein und wenig mehr als einen Tag später wird die unterzeichnete Kommission in Dobenburg, die den Übergang des Burgenlandes an Oesterreich leitet, unseren Vertretern auch die Vermaltung dieses jüngsten Gliedes unseres Bundesstaates übergeben haben. Wir begrüßen die Burgenländer als neue Staatsgenossen mit der größten Freude. Gegen. Wir hoffen zutrefflich, der Umstand, daß die Grenzveränderungen zwischen den alten Staaten, die dem Weltkrieg in großer Zahl im Gefolge hat, Oesterreich und Ungarn berühren.

KROPL '21

1921

GRADISČE

A SADA AUSTRIJANCI

Niko jur čeka na škala i se nazlobno smije. „Precizno spuštanje! Ovde se je svinja zaklala!” veli gizdavo. Nóra i on se družu s drugom dicom, ka noro simo-tamo bižu na seljačkom dvoru i od veselja ne znaju kade bi prije mogli pomoći: kod mišanja krvi ili čišćenja čriva, kod ocvirkov ili punjenja kobasic. Nóra šušljajuć pita Niku je li je jur video te slamne krove, ali Niko bi radje pomagao. Gdo pomaže, kasnije dostane nešto za jisti! To je tako na sautoncu, kolinju.

„Zašto uopće zakoljemo svinju kad nije mesopust?”, jauče tanak dičak, ki bi tribao mišati na ognjišću. – „Nisi li čitao novine? Zato jer je Gradišće došlo k Austriji i mi to svećujemo!” strogo veli žena kod lonca za kuhanje. „To mi je svejedno!”, veli zbantovan dičak. „Nije svejedno!” viče starac, ki se naslanja na palicu: „Mi smo bili tisuć ljet s Ugarskom i sada najednoč postanemo Austrijanci! Ča će biti s mojim ugarskim materinskim jezikom?”

Žena maše žlicom: „Svi ne želju promjenu, ali ja bi radje k Austriji! Morebit će se cesar opet vratiti!”

Niko povuče Nórnu za rukav i veli tihim glasom: „Hajde, bolje da skrsnemo. Rado bi kanio imati šnicl, ali moramo pojni.”

Nóra klima: „Hvala Bogu su se Gradišćanci odonda opet umirili. I drago mi je, da znam dva jezike. Jesi li znala, da su me to naučile moja majka i staramajka? Moja pra-pra-pra-pra-pra-prastaramajka došla je prije 1000 ljet u današnje Gradišće. U ono vrime je još živila u jurti, u šatoru od tkanine”, veli Nóra i počne pjevati pjesmu dokle plazni po škala gori:

„Háp, háp, háp! Jönnek a Kacsák!” Niko pozna pjesmu i smije se. „Zašto pjevaš da dolazu race? Ovde dolazimo mi!”

Po velikom boju, ki se je zvao „Prvi svetski boj” i završio 1918. ljeta, Austrija već nije bila cesarstvo. Nastala je onda republika: u spravišću, ko se i danas zove parlament, odibrani političari mogli su odlučiti o novi zakoni.

To nije bilo jedino ča se je onda prominilo, i granice su se pomaknule. Austrija je sada bila mala zemlja. Neka područja, u ki su mnogi ljudi govorili nimški, došla su u druge zemlje. Na primjer, Južni Tirol, nastao je dio Italije. Ali k Austriji je došao uzak pojaz zemlje: dio zapadne Madjarske, kade su mnogi ljudi govorili nimški, ali i stoljeća živili Hrvati i Romi. Njegovo novo ime bilo je Gradišće.

1936

WELTEN

ZEMALJSKA HIMNA

„Selo se zove Welten. Nije šala!“ veli Nóra, ka je bižala do seoske table, da bi se osvidočila. „Pst“, veli Niko, „slušaj!“

Glazba se čuje kroz puč ulaznih vrat, na koj su nagnute škale. Zbor pjeva. Nóra i Niko posluškuju kod vrat. „Ča pjevaju? Mein kleines Holz, mein kleines Band?“

„Jeste li gluhi?“ za njimi veli muški glas.

„Prosim?“

„A tako, vi niste odavle. Jeste li gluhi? Mein Heimatvolk, mein Heimatland! Zbor trenutno vježba novu zemaljsku himnu. Dakle, pjesmu o Gradišću.“

„Aha“, veli Nóra i ponaša se kot da bi se putila. Niko pita: „A zašto je to potrebno?“

Muž gleda potreseno: „No, da svi držimo skupa kot Gradišćanci!“

„Aha“, veli Niko. Nóra pita: „A za to se triba pjesma?“

„Dobro poslušaj!“, veli muž. „U Austriji postoji samo još jedna stranka, da svi držu skupa. A Gradišće će dostati i vlašću pjesmu za skupadranje i da se bolje pridruži.“

„Aha“, veli Nóra. Niko pita: „A ča je s drugimi strankami?“

„Zabranjene su!“, svetačno izjavljuje muž.

Niko i Nóra gledaju jedan drugoga. Zatim opet posluškuju kod malo otvorenih vrat. „Du bist ge... ča? Du bist gedreht in Mampf und Reit?“

„Du bist gestählt in Kampf und Streit!“, zavikne muž, „moraju vam se oprati uši sapunom!“

„Ali ja sam isto Gradišćanac. I ne kanim biti čelik u borbi i svadji“, žali se Niko.

Vrata se otvoru. Visoka žena, ka nosi rubac svezan za ušima, uljudno veli: „Onda sprobiraj sljedeći red: In Treue, Fleiß und Redlichkeit!“ „Marljivost, haha, Niko!“ Nóra se trese od smiha.

„Ali znam dobro govoriti. I mnogo!“ ponosno veli Niko.

Jednu rundu smu s njimi pjevati. Stih Gold ist der Zukunft Sonnenlicht im se dosta dobro vidi. Ali onda im je opet malo dosadno. Tiho se odšmuljaju na vrata van. Škale jur čekaju za kućom.

Vladari su kanili imati zemaljsku himnu za Gradišće i pokrenuli naticanje 1935. ljeta. Ljeto kasnije potvrđena je pjesma, ka je dobila i ka se i dandanas pjeva na veliki fešta.

IZ GRADIŠĆA U AMERIKU

„Hey, you! Come down now!”, više muški glas. Niko i Nóra se pašću, da od škalov dolidojdu. Postali su, jer ne vjeruju svojim očima: jako blizu američki Kip slobode drži svoju kamenu baklju u zrak. „Hey, you two!”, krešći u podnožju škalov muž s mornarskom kapom na glavi. Oni dva brzo dolisplaznu. Nóra šušlja: „Žao nam je, gospodine mornare, ali... we... we not..., we don't...”, „no English!”, piskuće Niko.

Mornar se smije: „A tako, dolazite s broda, ki je uprav pristao. Dobrodošli u Sjedinjeni Američki Država! Govorim vaš jezik, jer sam prije dvadeset ljet emigrirao iz Austrije. Iz Gradišća. Tada je to bilo vrlo siromašno područje. Ali vi, siromašna dica, jeste li morali pobignuti odatle? Ovde, željite li odgristi od mojega kruha?”

Mornar im nudi sendvič.

Dvoja dica se moraju potruditi da ne skupaspadu od straha. Nóra se prva pobere i veli: „E... da, i mi smo iz Gradišća. Ali mi nismo pobigli. Hvala ti.” Pokidob ne zna ča da čini, posegne za sendvičem i zagrise u njega.

„Mi smo, e da..., ali jur ovde rođeni, i naši roditelji su se iselili prije dvadeset ljet”, malo laže Niko. Nóra mu zame rič iz njegovih ust i pita: „Kakov je to brod, ki je uprav pristao?”

Mornar zdahne „Austrija već ne postoji. Sada je dio Nimske i sada pripada tamo. U Nimskoj je, međutim, trenutno lud čovik na vlasti, ki kani prognati i ubiti sve, ki mu ne odgovaraju. Pred svim Židove sa svom snagom proganjaju. Akoprem je Austrija, ili pak Nimska, njihov dom. Ali ta Hitler vjeruje, da je lakše vladati Nimskom, ako ljudi moru onde nekoga mrziti. I zato ljudi nagovaraju, neka mrzu svoje židovske sugradjane. Strašno je. Neki su, hvala Bogu, uspili pobignuti iz Nimske i Austrije. Simo, na primjer. U Novom Gradu sam imao židovskoga susjeda, s kim sam se uvijek dobro razumio. I znate ča?” Mornarske oči svitljucaju kad on nastavi: „Uspio je pobignuti. Hvala Bogu! Sada je moj susjed ovde u New Yorku. Ponekad ga pozovem na vičeru i razgovaramo o tom, kakov je bio život u Gradišću. Bila je, na primjer, sinagoga u Novom Gradu...” – „Ča je to, sinagoga?” – „To je zgrada za židovske božje službe. Ponekad sam i ja išao tamo, jer je rabi prodikovao o vrlo zanimljivi temi. Moj susjed mi je rekao, da u toj zgradi sada Hitlerova stranka održava svečevanja. Užasno.” Dvoja dica obisu glave doli. „Nisam znao, da putovanje kroz vrime more uticati na to, da postanem tužan”, pošušlja Niko Nóri. „Da vas kamo odvezem?”, konačno pita mornar. „Moram se naime vratiti na posao!” Dica mašu glavami i Niko još jednoč laže: „Onde odzad je naša majka!”, skače gori-doli i maše. Mornar se nasmihne i veli zbogom. Kad se okreće, naši dva avanturisti opet splaznu po škala gori. Kad su odzgor, ponovo se okrenu i pogledaju na Kip slobode i veliki brod, iz koga ljudi uprav izlazu. Jedan za drugim.

Po završetku Prvoga svjetskoga boja 1918. ljeta milioni ljudi su bili mrtvi ili teško ranjeni. Nimska i Austrija, ke su do tada imale cesara, izgubile su boj. Mnogi stanovnici su bili tužni i ogorčeni. To je jedan od razlogov zašto im se je dopadao NSDAP, Nacionalna socijalistička nimska djelačka stranka, sa svojim stranačkim peljačem Adolfovom Hitlerom. Zato jer je ova stranka obećavala ljudem, da su Nimi i Austrijanci najbolji, najveći, pa još i „gospodari ljudi”. Svi, ki im nisu pripadali, nazvani su „inferiori”. Oni, ki nisu živili kako si je većina zamišljala „pravi” život, su sada imali velike poteškoće. To su bile osobe s invaliditetom i beskućnici. To su bili Romi i homoseksualci, dakle muži, ki ljubu muže, i žene, ke ljubu žene. Med njimi bili su i Židovi, dakle ljudi, ki su pripadali židovskoj vjeri ili čiji preoci su bili Židovi. „Nacisti”, tako su se nazivali pripadnici i člani Hitlerove stranke, vjerovali su, da je krv židovskoga naroda „nečista”. Vjerovali su, da takove ljudi treba odstraniti iz zemlje. Bilo je to jedno od najtužnijih vrimen u Europi. Nacisti su još izgradili i koncentracione logore, u ki su ubili mnoge Židove, naše sugradjane (i Rome, homoseksualce, beskućnike i invalide). U isto vreme su se druge zemlje borile protiv Hitlerove Nimske, koj je sada pripadala i Austrija, Hitlerova domovina. Te zemlje su bile Velika Britanija, Francuska, SAD i SSSR (federacija Rusije i susjednih regijov). 1945. ljeta uspile su vojske tih zemalja dobiti boj. Austrija je ponovo postala samostalna zemlja. Proganjaje ljudi odmah je prestalo. Nažalost, ne more se reći, da su svi, ki su tijekom boja bili nacisti, odmah prestali misliti kot nacisti. Još i danas neki ljudi mislu, da je Hitler imao „dobre ideje”! Zato je do danas još uvijek važno, spomenuti se na to mračno vrime, jer ne kanimo, da se tako ča strašnoga ponovo dogodi.

Uostalom: bivša sinagoga Novoga Grada je srušena po boju. Na tom mjestu je sada gradska vijećnica.

1948

PINKAFELJ

KRÖPFL '18

RUSKA ČOKOLADA

„Ča se je sada stalo?”, čudi se Niko, kad ponovo plaznu doli od škalov. „Imamo opet zimu?” Nóra i on se čudu. Jer nikad nisu vidili tako ča: prostorija puna ormarov, ki brundaju. Zaista je dosta hladno i meso visi na kvaka s plafona, svagdir stoju kise s hranom. Nóra otkrije ploču na stijeni i glasno čita: „Skupna ledenica grada Pinkafelja” – „Aa, zamrzivači su to, ki tako brundaju”, klima Niko. „Ča je svega na svitu!”, čudi se Nóra. „... čega je svega bilo”, ispravi Niko.

„Da, da, jur znam, dobra stara vrimena.”

„Je li su ta vrimena bila tako dobra, ne znam”, misli Niko i kaže na datum na informativnoj ploči: „1948. je bilo stoprv tri ljeta po Drugom svitskom boju.”

Najednoč se glasnim rompotanjem otvoru vrata i dibok glas zaviče: „Кто здесь? Где же овде?”

Nóra i Niko tiho gledaju iza brundajućega zamrzivača: „To smo samo mi!” Pred njimi stoji muž u tamnoj uniformi i skeptično gleda. „Gdo si ti?”, pita on u čemernom nimškom jeziku. „To mora biti ruski vojak”, šušlja Nóra, jer je u školi pazila. Niko klima. Naravno, po Drugom svitskom boju su „Rusi” bili u Gradišču, to mu je rekla njegova prastaramajka. No dobar odgovor oni dva ne znaju dati. „No, ne tribati imati skrbi”, veli vojak i iz žepa svoje uniforme izvuče tablu čokolade.

„Ovo, da se steplite”, smije se on, svakomu daje po jedan kus i sām jednoga poj. „Sada ali van!”, veli onda malo oštiri, s čokoladom u ust. „Da, sve u redu”, Nóra kot prva dojde do glasa, „samo moramo onde odzad nešto pogledati.” Pritom ona povuče Niku za ovratnik i obadvimi idu nekoliko korakov nazad. „Vesela dica”, veli vojak i čeka na izlazu. Ali kad se opet okrene, začudjeno gleda: obadvimi su zaistinu nestali. I te čudne škale isto...

Najveći dosadašnji boj, Drugi svitski boj, ki je durao od 1939. do 1945. ljeta, doprimio je nezamislivu bol i uništenje v Austriji i v Gradišču. Zemlje iz cijelog svita borile su se u ovom boju. Za vreme nacional-socijalizma pod Adolfom Hitlerom mnoge ljudi su jednostavno proganjali zbog njihovoga porijekla, premda nisu ništa krivoga učinili.

Po Drugom svitskom boju su zemlje, ke su potukle Hitlerov režim, podilile Austriju na deset ljet dugu na četira područja, nazvale su je okupacijske zone. Gradišće su okupirali Rusi. Amerikanske, britanske i francuske vojake podilili su u druge savezne zemlje. 1955. ljeta konačno se proglaši: „Austria je slobodna!” Ljeta po Drugom svitskom boju bila su vrlo teška za ljudi, imali su malo pinez, a vrlo malo ljudi si je moglo kupiti vlašči zamrzivač. Zbog toga su u seli osnovali takozvane „Skupne seoske ledenice”. Ovde su si stanovniki sela držali meso ili povrće – zamrznuta pizza još nije postojala. Ali u „oslobodjenoj“ Austriji su se neočekivano pojavile rijetke poslastice kot sovjetska čokolada ili amerikanska žvakalica.

1989

SV. MARGARETA

KRÖPFL '18

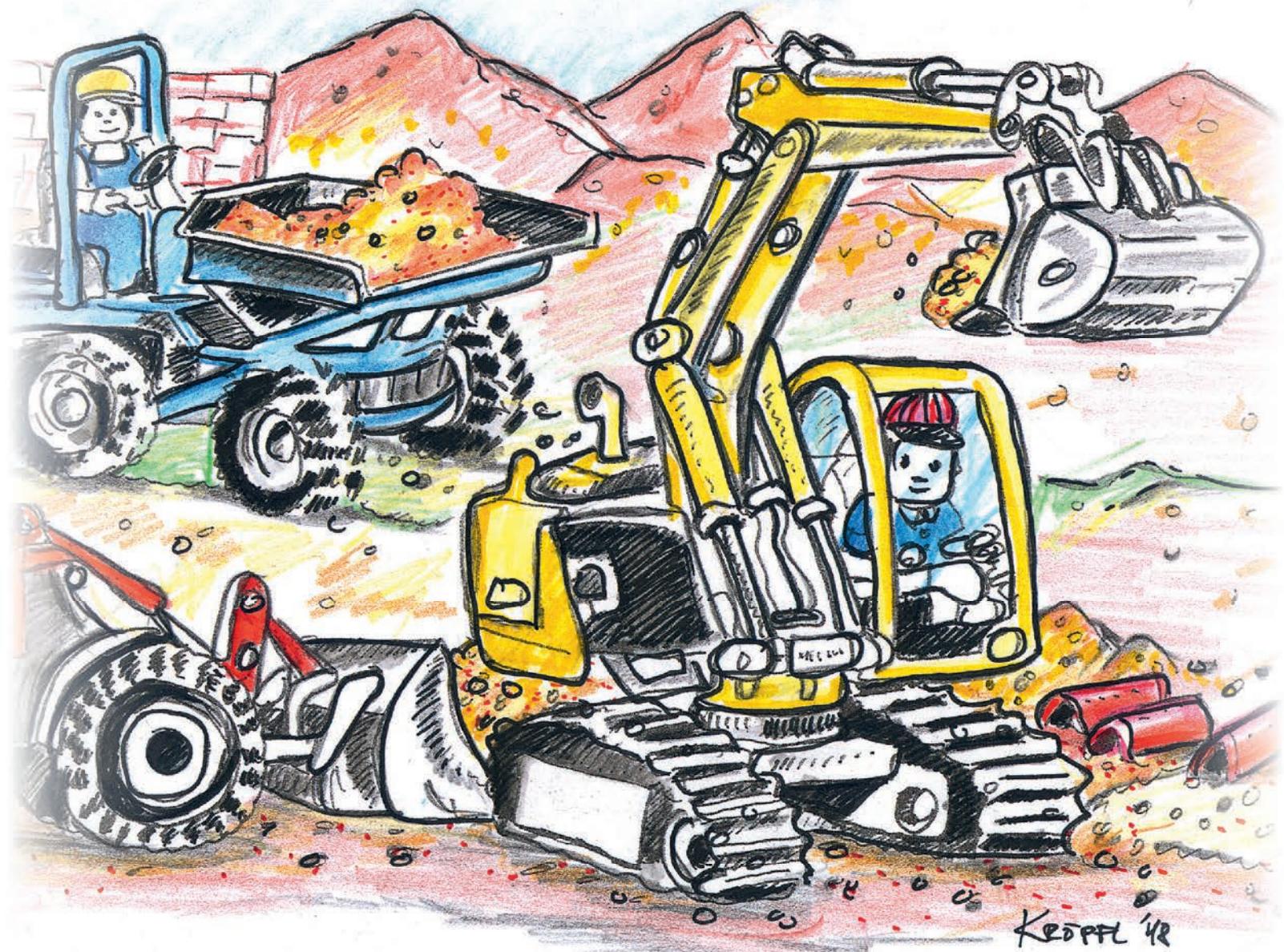
BITI SLOBODAN BEZ GRANIC

Opet su Nóra i Niko okruženi od ljudi u uniforma, ali i od bezbroj ljudi, ki očividno nisu vojaki i ki se smiju i objamu. Neki i nervozno gledaju prik svojih ramen, prevladava ogromna galama, TV kamere snimaju trčanje i veselje ljudi, kamere bliskaju i u sredini svega toga su Nóra i Niko. Ali oni se ne boju. Ovde, oko ploče s natpisom „državna granica”, čini se, da se dogadja nešto uzbudljivo. „Oprostite”, pita Nóra muža, ki gori-doli skače od radosti, „ča se ovdje dogadja?” – „No, sada smo na Zapadu, barem mislim tako”, smije se muž. Nóra se okreće Niku i zdiže ramena. Uzbudjeno raspoloženje se prenaša i na nje.

„Dojdite simo, dica, ako želite pomoći!” krikne žena, ka dili boce s vodom, a Nóra ju sada i pita ča se zapravo ovde svečuje. „Granica je otvorena”, smije se žena, „po skoro 50 ljet je državna granica otvorena. Ako je to istina, to će onda uvijek tako biti.

Nóra i Niko rado pomažu i pozdravljaju lude, ki prelazu granicu s bocom vode i osmijehom, jer jedno je jasno: još i ako se ovde smije i svečuje, svi ti ljudi nimaju lako. Ipak su oni napustili svoju domovinu. Nóra i Niko o tom još duže razmišljaju, još i onda kad se po kratkom času izgubu za brižićem i dolisplaznu po svoji škala.

Pod nazivom „Paneuropski piknik” je mirovna demonstracija 1989. ljeta na madjarskoj strani granice u blizini Šoprona ušla u povijest. Pritom nije samo išlo za skupnojelo, nego otvorena su i granična vrata. Madjarska, ka je u to vrijeme još uvijek bila komunistička, peljala se je takorekuć „strogom rukom”, u određenoj mjeri kanila je pokazati pripravnost, da se otvori. Nekoliko sto gradjanov tadašnjega DDR-a, Nemške Demokratske Republike, ki su u to vrijeme bili na odmoru u Madjarskoj, iskoristili su privremeno otvaranje granice, da pobignu. Do tada im je kumaj bilo dozvoljeno putovati u takozvani „Zapad”. Poslije mirne akcije, u koj su mnogi Gradišćanci – slično kot u migracijskoj krizi 2015. ljeta – spontano ponudili svoju pomoć, postepeno otvorile su se granice držav u istočnoj Europi. Pad „Željeznoga zastora” gleda se jednim od najvažnijih svjetskopolitičkih dogodajev te epohe.

KÖPFL '98

1993

LUČMAN

TERMALNI KUPEL ZA DICU

„Au!”, jauče Niko, „ne opet!” Kad je plaznio doli po škala, pofuznuo se je prik nekoliko ciglov, ke su onde ležale. Ali Nóra ga, čini se, nije čula. Kot detektivkinja, šmulja se po dugi, napola gotovi cigleni stijena i mrmlja: „Ovde sam jur bila prije! Ovde sam jur bila prije! Ali ka zgrada će ovo biti...?”

„Hej!” ona najednoč čuje Niku vikati i gori-doli skakati pred nekim strancem.

„Ovo je termalni kupel u Lučmanu, ali on još dugo nije gotov!” veselo veli muž.

„Nóra!”, krešći Niko, „ta je plaznio za nami po škala!”

Muž je zbantovan: „Plaznio za vami?” Zašto sam ja plaznio za vami? Uvijek putujem ovimi škalama u prošlost. Bio sam jur kod Atile, kralja Hunov, i kad se je dignuo u zrak prvi leteći automobil, bio sam isto nazoči!”

„To znači... Vi ste... iz budućnosti?! jeca Nóra.

Muž se smije: „Da, ja sam iz budućnosti! I ov put sam kanio dozнати, kako se je u Gradišće to razvilo, kad je Austrija pristupila EU-u. U Austriji je bilo narodno glasovanje, a u Gradišće je većina ljudi glasovala za pristup. Najveći broj u cijeloj Austriji.”

Niko se namrgodi: „EU?”

„Europska unija”, veli muž, „to su zemlje u Europi, ke skupadržu i odlučuju da se, na primjer, putovnice na njihovi granica ne kontroliraju. To je sjajna ideja, ako se premisli, da su med Austrijom i Madjarskom još pred par ljet stale ograde od bodljikave žice.”

„Ali kakove veze ima termalni kupel s tim?” zbumjeno pita Niko.

„Takovi projekti kot termalni kupel se sada moru lakše graditi, jer Gradišće dostane mnogo pinez od EU-a. Gradišće je sada, sredinom devedesetih ljet cilj-1-područje. Jedno se mora reći, ne postoji toliko radnih mjest kot i drugdir. Zbog toga Gradišće dobiva dodatnih pinez.”

„Mm”, skeptično veli Niko. Muž puno govori i čini se, da nešto išće. „Tražiš li nešto?” jednostavno pita Niko. „No, ako tako pitaš”, odgovori muž, „da, zapravo tražim nešto. Moje škale, jeste li je vidili?”

Niko nešto šušlja Nóri. Oni dva brzo proteču prema škalam. Niko dopusti Nóri, da splazni prva i jur je na prvoj priklji, kad muž najednoč počne vikati: „Stanite! Čekajte! Nekate mi povlačiti škale! Ne kanim biti zarobljen u vrimenu bez interneta!”

Europska unija (EU) je savez držav u Europi. Te države suradjuju na mnogi područji, da bi potaknule gospodarstvo i osigurale mir u Europi. Ali peljaju se i brojne političke diskusije unutar EU-a. Početki ove međunarodne suradnje datiraju iz 1950-ih ljet. Europsku ekonomsku zajednicu slijedila je Europska zajednica, a kasnije Europska unija. Austrija se je pridružila EU-u 1995. ljeta. Euro je 2002. ljeta zaminio šiling kot valutu. Ča se tiče novca, austrijske savezne zemlje su isto jako profitirale: brojni EU-projekti moru se provesti iz subvencijov EU-a.

2019

ŽELJEZNO

OPET OVDE!

Kad Nóra i Niko doliplaznu od škalov, oni začudjeno migaju. Izgleda da im se je ugodalo vratiti se u Zemaljski muzej u Željeznu. I ča je najvažnije: najzad u svoje vrime, u ljeto 2019. Njihov školski razred je još u muzeju i uprav skrenuo oko nugla s učiteljicom!

I – iznenadjenje: i muža iz budućnosti su zeli sa sobom. On isto začudjeno gleda oko sebe, onda pogleda na svoje ure i brzo se oprosti od Nórę i Nike: „Veselilo me je, da sam vas strefio u prošlosti!“ „Škale za putovanje kroz vrime“, veli muž, „moram ali uzeti sa sobom, jer to nije igračka.“ I premda on pritom strogo gleda, smijucka se. Prije nego skrsne, on još glasno zavikne: „Morebit se opet jednoč vidimo... u budućnosti!“

Nóra i Niko mašu za njim dokle nestane skupa sa škalami. Oni su sada i malo srični, jer ne kanu imati toliko uzbudjenja svaki dan. Ali pred svim su srični, da su vlašćimi očima vidili koliko povijesti postoji u njihovoј zemlji i koliko se more naučiti. Jer vrime, u kom se živi, se more samo razumiti, ako se od vrimena do vrimena gleda najzad. More se puno naučiti od onoga ča su drugi ljudi doživili u prošlosti. Sve ča danas imamo, temelji se na onom ča su ljudi uspili tijekom vrimena. Sve ča danas imamo je negdo izumio, stvorio, razvio i beskrajno mnogo uri se je za to djelalo. To počinje s igračkom i završava s mirom, ki danas vlada u zemlji...

Sve to Nóra i Niko najednoč razumu, samo to još ne moru pretvoriti u riči. Čudakrat čedu se razgovarati o svojem čudnovitom putovanju, ali nikomu o tom nećedu povidati. Jer nimaju dokaza za to – zvana morebit one dva zlatnike, ki su sigurno iz rimske dobe, ali svitu se kot da su potpuno novi. Ali pssst: Ništa ne uvaditi...

INTERVJUI

© Desislav Pajkoff

KATHARINA TIWALD

KATHARINA TIWALD je ljetos 40 ljet stara, ali ponekad se čuti 19 ljet mlađa ili 25 ljet starija. Odrasla je u Velikom Petarštofu u južnom Gradišću. Živila je i učila se je u Beču, Škotskoj, Rusiji i SAD-u. Ona je svoje najdraže predmete iz škole pretvorila u svoju profesiju – Nimški i Povijest – i djela kot učiteljica u novoj srednjoj školi (NMS-u) u Beču, ali podučava manje uredi nego svoji kolegi i svoje kolegice. Tako ima malo već vrimena za pisanje knjig i dramov. Zapravo piše za odrasle, knjiga o putovanju kroz vreme je riječ prvi projekt za dicu.

Ka knjiga ti je bila najdraža kot dite?

Kad sam bila devet ljet stara, dostala sam kot dar „Krabath“ od Otfrieda Preußlera. Priča se odvija prije skoro četiristo ljet u tajanstvenom čarobnom malinu. Gospodin Preußler je koristio staru bajku kot osnovu i opisuje figure, ke su zapravo živile u to vreme. Uvijek me je fascinirala „prava povijest“: ideja, da su potpuno različiti ljudi živili na potpuno drugačiji način u istom svitu, u kom se nalazimo, zaistinu je uzbudljivo. Zato sam postala učiteljica povijesti! Od 1988. ljeta (kada sam bila stoprv devet ljet) ljubim ovu knjigu, darovala sam ju nekoliko puti i pročitala ju dici.

Jako dубоко u meni je ostao spomen na neke slikovnice, ke su mi pročitali moji roditelji i staristarji. Moji roditelji su dali dalje mnoge od tih knjig. Hlepila sam za vrlo specifičnom knjigom, ali nisam već znala kako se je zvala i od koga je. Pred nekoliko misec slučajno sam ju vidila na internetu i odmah sam ju naručila! Mogla sam ju kupiti samo još iz druge ruke. Kad ju je pošta doprimila, došle su mi skoro suze od sriče. Zove se „Silvi sanja o gospodji Pintoffel“ i napisala ju je Vera Ferra-Mikura.

Pišeš knjige i učiteljica si. Moraju li tvoji školari mnogo čitati?

Prije svega moji školari moraju čitati i knjige, ke im se ponekad činu, da su teške. Imam neke školare, ki su pravi ljubitelji knjig i gutaju debele knjige. Neki drugi se glasno tužu: „Opet čitati! To je tako dosadno!“ Ali kod toga sam vrlo stroga! Još i onda, ako se ponekad čuti, da se rečenice teško moru razumiti: mozak gradi

nove veze. Tako se mozak sām dalje razvija, nije li to fantastično?

Zvana toga, sada ču vam nešto uvaditi: čitanje more biti nevjerojatno uzbudljivo, uzbudljivije od svakoga filma. Neka učenica, ka na početku nije kanila čitati, uspila je pročitati jednoč debelu knjigu i onda mi je rekla: „Znate li ča? Knjiga je mnogo bolja od filma. Ja si sve to morem izmisliti, a nije tako brzo konac!“

Zašto je korisno čitati o prošlosti? Sada živimo!

Jako sam srična, da sada živim. Mislim, da sam se našla u dobrom vrimenu. Ali ako si predstavim, da meni ne zubar spukne zub, nego brijač s muslavimi kličćami i bez anestetike, moram vrći ruku na lice: to je bilo tako još prije 600 ljet. Stoprv otprilike 120 ljet dugo se zubar skrbi, da pri liječenju nimaš boli.

No, kad vidim fotografije pećinskih slik, ke su ljudi načinjili pred mnogo tisuć ljet, čutim veliko poštovanje. Svi smo povezani s ljudi, ki su bili prije nas. Istražili i našli su rješenja, ka su nam po sebi razumljiva. U svakom stroju je shranjena povijest, i u svakoj ideji, ku imamo o svitu. Usput rečeno, jedna od prvih osobov, ka se je bavila programiranjem računala, bila je žena: Ada Lovelace. Živila je u Velikoj Britaniji prije 200 ljet.

Ponekad me presenetiti ono ča doznam kad čitam i učim o prošlosti. Uglavnom samo jako uživam. Da budem iskrena: bez povijesti, bez znanja o prošlosti, život bi za mene bio dosadan.

WOLFGANG MILLENDORFER

© Christian Riegauer

Kako je bilo za tebe napisati dičju knjigu?

Rado sam čitao kot dite i danas rado čitam dičje knjige svojoj maloj kćeri. To je uzbudljivo i za odrasle. Posebno uzbudljivo je, ako te priče sadržavaju važne poruke. To smo pokusili i u slučaju naše skupne knjige, a to nije tako lako kako bi se moglo misliti. No, djelo je uvjek bilo uzbudljivo i ufamo se, da ćedu svi čitateljima i sve čitateljice uživati u našem tekstu sa sjajnim slikama.

Kako ste našli ideje za priču?

I to nije bilo lako na početku. Postavili smo si pitanje: kako moremo za dicu opisati, da naši dva „heroji“ putuju kroz vrime, a pritom puno povidaju o Gradišću? Ideja sa „škalami za putovanje kroz vrime“ došla je nenadljano i čutili smo, da to jednostavno paše. Čudakrat je to zaistinu tako s idejama: one se došeću „oko nugla“, najbolje ako si človik ne trapi preveć glavu. A ako ideje funkcioniraju, onda se to i čuti.

„Povijest Gradišća“ na nekoliko stran – to sigurno nije bilo lako...

To je zaistinu bila uzbudljiva zadaća, a mi smo se dalje gibali „od vrimena do vrimena“. Od časa do časa su se pojavili novi dijeli Gradišća, ke smo na svaki način kanili staviti u knjigu. Pokusili smo pritom dati uvid u povijest zemlje. No, postoji još mnogo toga za otkriti, ako se dalje išče i pogleda u knjige. I uprav tako bi to tribalo biti: povijest je ča živoga. Iz nje se more mnogo naučiti, neka ne ostane pritom, da se to samo tako veli. To je zaistinu tako!

Kakav savjet moreš dati svojim čitateljima?

Savjet o knjigi: samo idite s nami na putovanje kroz vrime i dajte se presenetiti. Slično kot i u povijesti, čudakrat se mnogo dogadja u isto vrime. Ako se bolje gleda, svaki more nešto otkriti za sebe. I još jedan savjet za sve, ki bi željili pisati: ne odustati! Vrlo zabavno je izmisliti si priče i doživiti uzbudljive pustolovine sa svojimi liki. Jer onda je sve moguće!

... rodjen je 1977. Ijeta u Željeznu, odrastao je u Ciklešu, a sada živi sa svojom familijom u Matrštofu. U Željeznu je pohađao gimnaziju i kasnije je onde počeo djelati kod nekih gradiščanskih novin. Kot novinar je Wolfgang Millendorfer uvjek na putu, piše o političari ili fotografira na priredba.

Na putu kot autor je jur mnoga ljeta: svojimi teksti i svojimi knjigami osvojio je jur nekoliko nagradov. Najradje čita svoje priče pred publikom, ponekad i skupa nastupi s glazbeniki i sâm pjeva. Više informacija na www.wolfgang-millendorfer.at.

INTERVJUI

ANGELA KRÖPFL

Zašto rado crtaš/slikaš?

Kad crtam i slikam, morem biti kreativna i baviti se lipimi temami života.

Ča si s deset ljet rado crtala, slikala?

U dobi od 10 ljet sam rado čitala bajke i je s ljubavlju nacrtala.

Kako nastane slika za knjigu?

Dokle čitam priču, u mojoj fantaziji pred sobom vidim slike, ke skiciram i obojam. Pritom koristim različite tehnike i boje, to su pastelna uljna kreda, flomasteri, akvarelne i airbrush boje. Suradnja s autorom/ autoricom i tiskarom su važni za dobar rezultat.

Kako si za putovanje kroz vreme znala kako su ljudi izgledali u različiti vremenima?

Pogledala sam si mnoge knjige i iskala u internetu.

Dr.in **ANGELA KRÖPFL** rođena je 1967. ljeta u Željeznu i studirala je pedagogiju, umjetnost i psihoterapiju. Već od 25 ljet dugo djela s dicom, s mlađimi ljudi i njihovimi roditelji.

Ilustracije dičnih knjig i brošurom, kot i slikanje svitlimi akrilnim bojama su nje strast.

OD VRIMENA DO VRIMENA U GRADIŠĆU

Povijesne priče za dicu

Dragi čitatelj!
Draga čitateljica!

Ako povijest vidimo kot dio našega identiteta, kot dio naše stvarnosti i kot dio našega mirnoga skupnoga života, onda moramo kod dice dost rano početi probuditi i zadržati interes za povijest.

„Od vrimena do vrimena u Gradišću“ sadržava izabrane dogodjaje iz povijesti naše zemlje. Putovanje kroz vreme i prostor je živahno i se bolje razumi pomoću dičjih ilustracija. Prostorno-vrimensko putovanje u dužičkoj verziji se nadopuni kroz dodatne povijesne činjenice i tako motivira na čitanje u obitelji i školi. I morebit... neka jedan ili drugi čitatelj/jedna ili druga čitateljica povida nešto iz svoje povijesti i tako nudi dodatnu napetost.

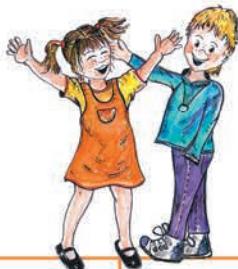
Čitanje naglas stvara dijalog, razmjenu i mogućnost postaviti pitanja – izmed odgojitelja/odgojiteljice i školara/školarice, ali i doma, među članima obitelji bliskih djetetu i samoga djeteta. Čitanja moru aktivno pratiti dicu, da upoznaju nove teme i riči. Priče omogućuju zaživiti se u različite uloge, zauzeti nova mišljenja i suošjećati s drugimi.

Čitati skupa nudi šansu skupa odmoriti se, preobladati svakodnevnu hektiku i skupa pozitivno oblikovati vreme.

Uživajte u skupnom čitanju i otkrivanju gradišćanske povijesti!

link na skooly i LMS:

- [slike-leporelo](#)
- [digitalne vježbe](#)
- [teksti iz knjige za slušanje](#)
- [download čitanke](#)

<https://skooly.at/zeitreise>

<https://lms.at/zeitreise>